

СХВАЛЕНО

Рішення Національного агентства
з питань запобігання корупції

_____ 2016 року № _____

ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ **Національного агентства з питань запобігання корупції** **на 2017–2020 роки**

I. Карта пріоритетів

Пріоритет	Ціль Уряду	Верховенство права і боротьба з корупцією
1. Забезпечення ефективної роботи превентивних антикорупційних підрозділів		Формування системи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, на державних та комунальних підприємствах, в установах та організаціях з метою належної реалізації антикорупційного законодавства на національному рівні та на місцях
2. Запровадження антикорупційних програм		Впровадження у діяльності органів державної влади, обласних державних адміністрацій і рад, державних цільових фондів механізмів планування та контролю локальної антикорупційної політики (антикорупційних програм) на основі результатів аналізу корупційних ризиків
3. Підвищення рівня стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості		Запровадження комплексу заходів, спрямованих на викорінення корупції, запобігання умовам, що можуть сприяти її виникненню
4. Забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування		Здійснення ефективного контролю за дотриманням вимог законодавства щодо декларування особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Належна перевірка поданих декларацій та виявлення фактів порушення вимог фінансового контролю
5. Удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами		Прозорість фінансування політичних партій з обмеженням впливу приватного капіталу на політику. Інформація про фінансування діяльності політичних партій є публічною

II. Опис пріоритетів

1. Забезпечення ефективної роботи превентивних антикорупційних підрозділів

1.1. Основні проблеми, які мають бути вирішені у цій сфері

До повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) відповідно до пункту 11 частини першої статті 11 Закону України "Про запобігання корупції" (далі – Закон) належить координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважені підрозділи).

Незважаючи на це, ключовою проблемою для реалізації цього повноваження Національного агентства є відсутність належного законодавчого визначення статусу уповноважених підрозділів, їх прав, повноважень, а також порядку взаємодії з Національним агентством.

Це пов'язано з тим, що в Законі відсутні положення щодо діяльності цих уповноважених підрозділів та не розкрито зміст повноважень Національного агентства зі здійснення їх координації.

Однією з проблем низької ефективності діяльності уповноважених підрозділів слід також назвати несвоєчасне створення та початок діяльності Національного агентства за відсутності будь-якої іншої інституції, спроможної здійснювати функції щодо надання таким підрозділам методичної допомоги у роботі та забезпечувати їх захист від тиску з боку керівництва органів.

Внаслідок цього в апаратах деяких міністерств та інших центральних органах виконавчої влади дотепер не утворено відповідних структурних підрозділів або ж спостерігається недокомплект їх штату. Існують також випадки, коли обов'язки уповноважених підрозділів безпідставно покладено на інші структурні підрозділи.

Крім того, у багатьох випадках існуючі уповноважені підрозділи формально підходять до виконання своїх повноважень або, взагалі, не здійснюють заходи із запобігання та виявлення корупції в органах державної влади чи місцевого самоврядування.

Також на практиці існує проблема, пов'язана із відсутністю відповідних уповноважених підрозділів у державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України (які не є міністерствами або іншими центральними органами виконавчої влади), оскільки обов'язковість їх створення у відповідних органах Законом не передбачена.

1.2. Ключові кількісні показники, якими характеризується ситуація

Кількісні показники відсутні.

1.3. Мета для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Метою підвищення ефективності роботи уповноважених підрозділів є створення системи підрозділів та осіб здатних на належному рівні виконувати поставлені перед ними завдання щодо реалізації державної антикорупційної політики в органах влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях державної та комунальної форми власності.

1.4. Цільові кількісні показники для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Кількісні показники не застосовуватимуться.

1.5. Вплив на цільові аудиторії

Цільова аудиторія	Орієнтовна чисельність	Очікуваний ефект на кінець 2017 року	Очікуваний ефект в середньостроковій перспективі	Одиниці вимірювання
Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, що входять до сфери їх управління	невідомо	Ефективна система уповноважених підрозділів	Державна антикорупційна політика реалізується на належному рівні на національному рівні та на місцях	Відсутні

1.6. Відповідність пріоритету Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, іншим стратегічним документам, міжнародним зобов'язанням, зокрема Угоді про асоціацію

Необхідність підвищення ефективності роботи антикорупційних підрозділів передбачена Програмою діяльності Кабінету Міністрів України (абзац п'ятий розділу IV Програми).

1.7. Що зроблено в попередній період (2014 – початок 2016 року і за перший рік роботи Уряду)

Здійснюється збір і узагальнення інформації від центральних органів виконавчої влади та обласних державних адміністрацій щодо функціонування в їх апаратах, територіальних органах та підвідомчих установах уповноважених підрозділів з метою проведення аналізу ефективності їх діяльності та розробки відповідних пропозицій щодо посилення їх ролі.

Ініційовано внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 04 вересня 2013 року № 706 "Питання запобігання та виявлення корупції", якою затверджено Типове положення про відповідні підрозділи. Відповідний проект погоджено без зауважень Міністерством економічного розвитку і торгівлі та Міністерством фінансів. Водночас від Міністерства юстиції наприкінці листопада 2016 року отримано за результатами його правової експертизи негативний висновок.

Необхідність підвищення ефективності роботи антикорупційних підрозділів як захід для Національного вже визначений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року № 803 "Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади".

1.8. Суть підходу, який пропонується реалізувати в середньостроковій перспективі

Пропонується створити робочу групу з питань напрацювання змін до Закону та інших спеціальних законодавчих актів щодо визначення статусу, прав, повноважень, підпорядкованості уповноважених підрозділів, та інших питань, які перешкоджають здійсненню координації Національним агентством таких підрозділів та їх ефективному функціонуванню.

1.9. Ризики, які існують для реалізації вибраного підходу та варіанти їх мінімізації або альтернатива, яка може бути реалізована

Ризики для реалізації вибраного підходу не ідентифіковані.

1.10. Послідовність кроків, які планується зробити до кінця наступного року для досягнення мети

№	Кроки	Пояснення, обґрунтування	Відповідальні, включаючи інші державні органи	Терміни (квартал)	Очікуваний результат
1.	Створення робочої	Формування такої робочої групи,	Національне	I квартал	Робоча група

	групи з метою удосконалення діяльності уповноважених підрозділів	до складу якої мають увійти представники органів державної влади, які досягли найбільш значимих результатів у діяльності із запобігання та виявлення корупції, дозволить визначити найбільш оптимальні шляхи для удосконалення діяльності системи превентивних антикорупційних підрозділів	агентство органи державної влади		утворена
2.	Підготовка проєктів нормативно-правових актів та напрацювання інших пропозицій	Окреслення робочою групою кола проблемних питань, що виникають у діяльності уповноважених підрозділів (у т.ч. щодо статусу, прав, повноважень та підпорядкованості), а також перешкоджають їх ефективному функціонуванню та координації Національним агентством. Напрацьовані пропозиції дозволять усунути перешкоди у діяльності уповноважених підрозділів	Національне агентство органи державної влади	II квартал	Відповідний законопроект подано до Кабінету Міністрів України

1.11. Ресурси, необхідні для досягнення мети за роками, в тому числі передбачені у проєкті Державного бюджету України на 2017 рік, їх додаткова потреба (при необхідності) з відповідним обґрунтуванням, та обсяг коштів на наступні роки

Реалізація здійснюватиметься в межах коштів державного бюджету та додаткових бюджетних ресурсів не потребуватиме.

1.12. Технічна допомога від донорів

Технічна допомога від донорів не отримувалася та її отримання не заплановано.

1.13. Основні тези для комунікації

Уповноважені підрозділи є інструментом реалізації заходів щодо запобігання корупції у відповідних органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях, що входять до сфери їх управління.

Посилення ролі та статусу уповноважених підрозділів є запорукою підвищення ефективності реалізації державної антикорупційної політики.

2. Запровадження антикорупційних програм

2.1. Основні проблеми, які мають бути вирішені у цій сфері

В органах державної влади, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних державних адміністраціях і радах, державних цільових фондах приймаються антикорупційні програми (частина перша статті 19 Закону). Такі антикорупційні програми підлягають погодженню Національним агентством.

Відповідно до Завдань і заходів з виконання Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015 – 2017 роки (далі – Державна програма з реалізації Антикорупційної стратегії), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 265, затвердження антикорупційних програм у державних органах здійснюється щороку до першого березня. Відповідальним за виконання цього заходу, з урахуванням обов'язкового погодження таких програм, визначено Національне агентство.

Незважаючи на створення Національне агентство у березні 2015 року, свою роботу воно розпочало лише з 15 серпня 2016 року, у зв'язку з чим було позбавлене можливості забезпечити виконання повноважень щодо погодження антикорупційних програм.

Причиною виникнення такої проблеми стало те, що започаткування діяльності органу, відповідального за формування та реалізацію антикорупційної політики в Україні було передбачено положеннями Закону, водночас перехідного періоду з реалізації вищевказаного та інших антикорупційних механізмів до створення такого органу ним визначено не було (за винятком запровадження електронного декларування).

При цьому, аналіз існуючих в органах виконавчої влади щорічних планів з питань запобігання корупції свідчить, що вони здебільшого мають формальний характер та, подекуди відтворюють положення Закону та Державної програми з реалізації Антикорупційної стратегії.

Таким чином за відсутності методичної допомоги з боку Національного агентства органами державної влади була проведена здебільшого поверхнева оцінка корупційних ризиків у своїй діяльності, що не дозволило їм розробити та запровадити антикорупційні програми, які б стали системними документами, що визначають якісні антикорупційні заходи з урахуванням сфери функціонування та відомчої політики конкретних державних органів.

2.2. Ключові кількісні показники, якими характеризується ситуація

Кількісні показники відсутні.

2.3. Мета для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Метою запровадження антикорупційних програм є забезпечення впровадження єдиного підходу щодо планування заходів із запобігання корупції в діяльності органів державної влади, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних державних адміністрацій та рад, державних цільових фондів, а також забезпечення якісної реалізації відповідних заходів за координації Національного агентства.

2.4. Цільові кількісні показники для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Перелік органів, в яких повинні прийматися антикорупційні програми, визначений статтею 19 Закону, тому при оцінці показників слід брати до уваги, кількість, зокрема міністерств та інших центральної органів виконавчої влади, а також інших органів, для яких наявність антикорупційних програм є обов'язковою. На сьогодні налічується 150 таких органів.

2.5. Вплив на цільові аудиторії

Цільова аудиторія	Орієнтовна чисельність	Очікуваний ефект на кінець 2017 року	Очікуваний ефект в середньостроковій перспективі	Одиниці вимірювання
Адміністрація Президента України, Апарат Верховної Ради України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральна прокуратура України, Служба	150	Антикорупційні програми прийняті, погоджені Національним агентством та належним чином виконуються	Оцінено корупційні ризики в діяльності органів влади, з урахуванням чого розроблено антикорупційні програми, їх погоджено Національним агентством	Відсутні

безпеки України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, державні цільові фонди, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Національний банк України, Рахункова палата, Центральна виборча комісія, Вища рада юстиції, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні ради, Київська та Севастопольська міські ради, Рада міністрів Автономної Республіки Крим				
--	--	--	--	--

2.6. Відповідність пріоритету Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, іншим стратегічним документам, міжнародним зобов'язанням, зокрема Угоді про асоціацію

Державна програма з реалізації Антикорупційної стратегії (пункт 3 глави "Запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади" розділу 3 Зasad).

2.7. Що зроблено в попередній період (2014 – початок 2016 року і за перший рік роботи Уряду)

З початку офіційної діяльності Національного агентства проведено аналіз роботи уповноважених підрозділів центральних органів виконавчої влади, у тому числі в частині підготовки заходів щодо запобігання корупції (антикорупційні програми, плани роботи щодо запобігання корупції).

02 грудня 2016 року рішенням Національного агентства № 126 затверджено Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, яке направлено на державну реєстрацію до Міністерства юстиції.

Методологія визначає комплекс правил і процедур щодо оцінки корупційних ризиків у діяльності органів влади, в яких згідно з частиною першою статті 19 Закону приймаються антикорупційні програми, що у свою чергу дозволить забезпечити єдиний підхід в органах влади до організації роботи з оцінки корупційних ризиків, які виникають при реалізації ними повноважень та функцій, надасть можливість цим органам здійснити ефективний аналіз та оцінку корупційних ризиків та розробити заходи щодо усунення виявлених ризиків.

2.8. Суть підходу, який пропонується реалізувати в середньостроковій перспективі

Оскільки запровадження антикорупційних програм за наявності створеного та функціонуючого Національного агентства здійснюватиметься вперше, пропонується за сприяння Кабінету Міністрів України, Президента України та Верховної Ради України забезпечити направлення відповідними органами влади їх антикорупційних програм на погодження до Національного агентства.

У свою чергу Національне агентство забезпечить надання рекомендацій щодо їх доопрацювання та здійснюватиме відповідне погодження, а також протягом

2017 року – моніторинг виконання заходів, передбачених такими антикорупційними програмами.

2.9. Ризики, які існують для реалізації вибраного підходу та варіанти їх мінімізації або альтернатива, яка може бути реалізована

Значним ускладненням в реалізації пріоритету є ймовірність того, що органи влади прийняті ними антикорупційні програми направлятимуть на погодження до Національного агентства в останні дні строку, встановленого Державною програмою з реалізації Антикорупційної стратегії, що унеможливить їх вчасне опрацювання з урахуванням діяльності Національного агентства, як колегіального органу та вирішення усіх питань виключно на його засіданнях.

Також існує ризик невиконання органами влади положень Закону в частині направлення антикорупційних програм на погодження до Національного агентства або невиконання рекомендацій Національного агентства, а також заходів, визначених антикорупційними прийнятими програмами.

2.10. Послідовність кроків, які планується зробити до кінця наступного року для досягнення мети

№	Кроки	Пояснення, обґрунтування	Відповідальні, включаючи інші державні органи	Терміни (квартал)	Очікуваний результат
1.	Затвердження методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм органів влади	Цей крок має забезпечити виконання вимог Закону в частині підготовки надання рекомендацій, необхідних для належної підготовки органами влади антикорупційних програм	Національне агентство	I квартал	Органи державної влади мають можливість на підставі методичних рекомендацій прийняти якісні антикорупційні програми
2.	Опрацювання антикорупційних програм та їх погодження (надання зауважень, рекомендацій)	Необхідність погодження органами влади своїх антикорупційних програм передбачена положеннями статті 19 Закону	Національне агентство, органи державної влади	I квартал	Антикорупційні програми опрацьовані та погоджені Національним агентством
3.	Визначення механізму моніторингу підготовки та виконання антикорупційних програм	Вказаний механізм необхідний для забезпечення якісного моніторингу Національним агентством стану підготовки та виконання антикорупційних програм органами влади	Національне агентство	I-II квартал	Механізм моніторингу підготовки та виконання антикорупційних програм визначено
4.	Здійснення Національним агентством оперативного надання консультацій, проведення навчань, тренінгів з означених питань	Надання консультативно-роз'яснювальної та методичної допомоги необхідне для належного рівня підготовки органами влади антикорупційних програм	Національне агентство	Протягом року	Консультації надано, навчання, тренінги проведено

2.11. Ресурси, необхідні для досягнення мети за роками, в тому числі передбачені у проекті Державного бюджету України на 2017 рік, їх додаткова потреба (при необхідності) з відповідним обґрунтуванням, та обсяг коштів на наступні роки

Реалізація здійснюватиметься в межах коштів державного бюджету та додаткових бюджетних ресурсів не потребуватиме.

2.12. Технічна допомога від донорів

Донор	Станом на сьогодні	2017	2018	2019	2020
Рада Європи	1.Отримано експертний висновок до проекту Методології оцінки корупційних ризиків у діяльності органів влади. 2.Здійснюється підготовка методичних рекомендацій щодо розробки антикорупційних програм.	Отримання технічної допомоги від донорів не заплановано			

2.13. Основні тези для комунікації

Антикорупційні програми є основними локальними стратегічними документами з питань запобігання та виявлення корупції у діяльності органів влади.

Прийняття антикорупційних програм дозволить мінімізувати корупційні ризики під час здійснення повноважень відповідними органами та, як наслідок, знизити рівень вчинення посадовими та службовими особами корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Національне агентство є основним координатором здійснення підготовки та виконання антикорупційних програм, а також здійснює їх погодження, надання рекомендацій з удосконалення та постійних моніторинг виконання.

3. Підвищення рівня стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості

3.1. Основні проблеми, які мають бути вирішені у цій сфері

Створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду, що полягатиме в удосконаленні нормативно-правового підґрунтя стандартів доброчесності; проведення тренінгів для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб; проведення інформаційних кампаній щодо популяризації стандартів доброчесності; привернення уваги до стандартів доброчесності у національній доповіді щодо засад реалізації антикорупційної політики; закладення в антикорупційні програми державних органів та юридичних осіб вимог щодо дотримання стандартів доброчесності; надання роз'яснень, консультацій, методичної допомоги у випадках, передбачених Законом.

Комплекс заходів повинен бути спрямований не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню.

Система запобігання корупції в Україні перебуває у процесі реформування. Наразі здійснені прогресивні кроки з прийняття законодавчих актів, які містять нові превентивні антикорупційні приписи, що ґрунтуються на міжнародних стандартах.

Серед основних факторів, що сприяють виникненню корупції є недостатній рівень доброчесності окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; відсутність критичного ставлення суспільства до проявів корупції; сприйняття населенням корупції як одного із засобів досягнення бажаного результату.

Також ефективність функціонування української антикорупційної системи залежить від рівня поінформованості та правової свідомості як осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, так і громадськості.

Забезпечення вирішення цих проблем дозволить, серед іншого сформувати у суспільстві негативне ставлення до корупції та корупціонерів; змінити традиційні стереотипи ставлення до корупції як до способу вирішення особистих проблем громадянами та підвищення власного матеріального стану посадовців; стимулювати активність громадянського суспільства щодо запобігання та протидії корупції; мінімізувати корупційних ризики; покращити професійний рівень та виховання доброчесності у публічних осіб.

3.2. Ключові кількісні показники, якими характеризується ситуація

За 4 місяці роботи Національного агентства, в рамках реалізації своїх повноважень щодо надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, надано 388 відповідних роз'яснень.

Вказане доводить необхідність підвищення рівня стандартів доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості, шляхом запровадження комплексу заходів спрямованого як на викорінення корупції як явища, так і на запобігання умовам, що можуть сприяти її виникненню.

3.3. Мета для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Підвищення рівня стандартів доброчесності та правової свідомості осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості.

3.4. Цільові кількісні показники для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Зменшення кількості випадків порушення законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції.

3.5. Вплив на цільові аудиторії

Цільова аудиторія	Орієнтовна чисельність	Очікуваний ефект на кінець 2017 року	Очікуваний ефект в середньостроковій перспективі	Одиниці вимірювання
Публічні особи (особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), громадськість	Близько 1 млн	Зменшення поширеності корупційних практик, зменшення кількості корупціонерів серед публічних службовців, суддівського корпусу. Створення умов для очищення публічної служби від корупціонерів		Позитивні оцінки GRECO, UNDP, OECD

3.6. Відповідність пріоритету Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, іншим стратегічним документам, міжнародним зобов'язанням, зокрема Угоді про асоціацію

Необхідність запровадження ефективної системи запобігання конфлікту інтересів передбачена Програмою діяльності Кабінету Міністрів України (абзац перший розділу IV Програми).

Також пріоритет відповідає Програмі НАТО з розбудови цілісності, прозорості, доброчесності та зниження корупційних ризиків в роботі оборонних і безпекових

інституцій, а також реформ, пов'язаних із запобіганням та боротьбою з корупцією у секторі безпеки (питання 2), а також Домовленості з Міжнародним валютним фондом за програмою Механізм розширеного фінансування (п.п. "с" п. 36).

3.7. Що зроблено в попередній період (2014 – початок 2016 року і за перший рік роботи Уряду)

Національне агентство своїми рішеннями від 14 липня 2016 року № 2 та від 11 серпня 2016 року № 10 затвердило Методичні рекомендації з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб і Методичні рекомендації щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів.

За 4 місяці діяльності Національним агентством розпочато та здійснюється 233 перевірки стосовно дотримання законодавства про конфлікт інтересів та інших обмежень щодо запобігання корупції.

Також Національним агентством постійно проводяться тренінги, консультації, надаються відповідні роз'яснення та методична допомога.

3.8. Суть підходу, який пропонується реалізувати в середньостроковій перспективі

Зменшення поширеності корупційних практик, зменшення кількості корупціонерів серед публічних службовців, суддівського корпусу. Створення умов для очищення публічної служби від корупціонерів

3.9. Ризики, які існують для реалізації вибраного підходу та варіанти їх мінімізації або альтернатива, яка може бути реалізована

Ризики для реалізації вибраного підходу не ідентифіковані.

3.10. Послідовність кроків, які планується зробити до кінця наступного року для досягнення мети

№	Кроки	Пояснення, обґрунтування	Відповідальні, включаючи інші державні органи	Терміни (квартал)	Очікуваний результат
1.	Проведення аналізу практики застосування положень щодо конфлікту інтересів, що містяться в Законі України "Про запобігання корупції" та законах, які регулюють статус і порядок діяльності народних депутатів України та депутатів місцевих рад	Відстеження результативності прийнятих законодавчих актів	Національне агентство	II квартал	Отримання об'єктивних висновків щодо ефективності нового антикорупційного законодавства
2.	Проведення інформаційної кампанії з метою ознайомлення з новим законодавством про конфлікт інтересів:				
1)	для народних депутатів України та	В рамках реалізації своїх повноважень щодо	Національне агентство	IV квартал.	Формування психологічної

	депутатів місцевих рад	надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів			установки для цільової аудиторії щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми, що забезпечить підвищення рівня правової свідомості її учасників, зокрема, в частині обізнаності щодо своїх прав, механізму їх реалізації, конфіденційності та правових способів захисту від корупційних ризиків
2)	для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб		Національне агентство	відповідно до плану робіт	
3.	Організація проведення на періодичній основі тренінгів для уповноважених підрозділів щодо конфлікту інтересів		Національне агентство	відповідно до плану робіт	Роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, що здійснюються Національним агентством, положень законодавства про запобігання корупції, зокрема, в частині визначення видів та форм корупційної поведінки, а також системне проведення освітніх заходів щодо моделей поведінки у тих чи інших ситуаціях з можливими корупційними ризиками дозволить підвищити рівень доброчесності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, а також громадськості
4.	Забезпечення виявлення проблем практичного застосування законодавства щодо запобігання та врегулювання	Відстеження результативності прийнятих законодавчих актів	Національне агентство	протягом року	Визначення та поширення найкращих практик та досвіду у запобіганні та врегулюванні конфлікту інтересів.

конфлікту інтересів та підготовки відповідних методичних рекомендацій або в разі потреби – пропозицій щодо внесення змін до законодавства				Удосконалення антикорупційного законодавства, усунення юридичних колізій (у разі їх виявлення)
---	--	--	--	--

3.11. Ресурси, необхідні для досягнення мети за роками, в тому числі передбачені у проекті Державного бюджету України на 2017 рік, їх додаткова потреба (при необхідності) з відповідним обґрунтуванням, та обсяг коштів на наступні роки

Реалізація здійснюватиметься в межах коштів державного бюджету та додаткових бюджетних ресурсів не потребуватиме.

3.12. Технічна допомога від донорів

Технічна допомога від донорів не отримувалася та її отримання не заплановано.

3.13. Основні тези для комунікації

Реалізація пріоритету сприятиме підвищенню ефективності функціонування української антикорупційної системи в цілому, дозволить забезпечити прийняття об'єктивних офіційних політичних і адміністративних рішень та зміцнить систему доброчесної публічної служби, яка керуватиметься саме суспільним інтересом, а не особистою вигодою.

4. Забезпечення функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

4.1. Основні проблеми, які мають бути вирішені у цій сфері

Побудова апаратно-програмного комплексу Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – ЄДРДО). Модернізація інформаційно-телекомунікаційної системи ЄДРДО, забезпечення роботи модулів інтеграції та верифікації. Закупівля серверного та іншого обладнання, створення дата-центру (далі – ЦОД). Це забезпечить технічні можливості для зв'язку із зовнішніми реєстрами та базами даних, прийому, передачі, обробки, зберігання інформації.

Проблема виникла в 2015 – 2016 роках у процесі створення та запуску роботи Національного агентства. На сьогодні Національне агентство не має власних серверів та ЦОД. За рахунок коштів ПРООН, для забезпечення функціонування системи електронного декларування доходів здійснюється оренда обладнання для розгортання системи та послуг з колокейшен її програмного забезпечення (місячна вартість становить 100,00 тис. грн. та 28,00 тис. грн. відповідно). Користуватися орендованим обладнанням та отримання вказаних послуг в межах технічної допомоги ПРООН Національне агентство матиме можливість виключно до 31 грудня 2016 року. В подальшому ПРООН не має намірів продовжувати фінансування, а Національне агентство, як новоутворений орган, не маючи відповідного обладнання та необхідних коштів не зможе забезпечити розміщення та функціонування системи електронного декларування доходів.

Добудова ідентифікаційного та верифікаційного програмних модулів дозволить розширити можливості в отриманні автоматизованого доступу до державних реєстрів та баз даних.

Вирішення цих проблем дозволить здійснювати перевірки електронних декларацій у необхідному обсязі. В іншому випадку перевірки декларацій здійснюватимуться шляхом направлення паперових запитів, що буде збільшувати терміни отримання інформації, та відповідно часових рамок здійснення перевірок. Автоматизована обробка електронних декларацій також дозволить визначати черговість перевірки декларацій за категоріями ризику, зменшити дискретні повноваження посадових осіб Національного агентства.

4.2. Ключові кількісні показники, якими характеризується ситуація

Станом на 30 жовтня 2016 завершився перший етап заповнення декларацій. До ЄДРДО подано щорічних декларацій за 2015 рік – 106152 (у т.ч. виправлених – 20194). Подали декларації Президент України, Прем'єр-міністр України, Голова Верховної Ради, 413 народних депутатів, 78 членів Кабінету Міністрів України, їх заступників, 65087 осіб, що займають посади державної служби категорій А та Б, 30422 посадових осіб місцевого самоврядування, 7003 судді, 10166 прокурорів, 10963 слідчих. Ці декларації потребують повної перевірки.

4.3. Мета для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Створення технічних можливостей для накопичення, зберігання та обробки електронних декларацій посадових осіб, що є суб'єктами декларування відповідно до Закону, а також забезпечення: автоматичного визначення черговості перевірки декларацій за категоріями ризику, повної перевірки значної частини електронних декларацій за 2015 рік до кінця 2017 року, а також доказової бази для притягнення до відповідальності посадових осіб за корупцію.

4.4. Цільові кількісні показники для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

До ЄДРДО мають бути подані більше 100 тисяч декларацій посадових осіб, що займають відповідальне, особливо відповідальне становище, або займають посади, пов'язані з високим корупційним ризиком. Таких електронних декларацій за 2015 – 2016 роки зберігатиметься понад 200 тисяч. У 2017 році очікується надходження понад мільйона декларацій посадових осіб, що є суб'єктами декларування відповідно до статті 45 Закону.

4.5. Вплив на цільові аудиторії

Цільова аудиторія	Орієнтовна чисельність	Очікуваний ефект на кінець 2017 року	Очікуваний ефект в середньостроковій перспективі	Одиниці вимірювання
Публічні особи (особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування)	Близько 1 млн	Зменшення поширеності корупційних практик, зменшення кількості корупціонерів серед публічних службовців, суддівського корпусу. Створення умов для очищення публічної служби від корупціонерів	Ознайомлення цільової аудиторії з превентивним ефектом електронного декларування, посилення внутрішніх антикорупційних підрозділів у державних органах	Позитивні оцінки GRECO, UNDP, OECD

4.6. Відповідність пріоритету Програмі діяльності Кабінету Міністрів України, іншим стратегічним документам, міжнародним зобов'язанням, зокрема Угоді про асоціацію

Необхідність запровадження ефективної системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, моніторингу їхніх доходів та витрат передбачена Програмою діяльності Кабінету Міністрів України (абзац перший розділу IV Програми).

Також пріоритет відповідає Програмі НАТО з розбудови цілісності, прозорості, доброчесності та зниження корупційних ризиків в роботі оборонних і безпекових інституцій, а також реформ, пов'язаних із запобіганням та боротьбою з корупцією у секторі безпеки (питання 2), а також Домовленості з Міжнародним валютним фондом за програмою Механізм розширеного фінансування (п.п. "с" п. 36).

4.7. Що зроблено в попередній період (2014 – початок 2016 року і за перший рік роботи Уряду)

Перша хвиля декларування публічними службовцями своїх статків вже пройшла. Подані декларації високопосадовців вже опрацьовуються.

За результатами аналізу декларацій Національним антикорупційним бюро України вже розпочато кримінальні провадження.

4.8. Суть підходу, який пропонується реалізувати в середньостроковій перспективі

Реалізації пріоритету дозволить підвищити рівень доброчесності серед держаних службовців, мінімізувати випадки корупційних практик, забезпечити прозорість під час призначення на посади та просування по службі, змінити якість управлінського апарату, а також продовжити шлях щодо відділення бізнесу від влади.

4.9. Ризики, які існують для реалізації вибраного підходу та варіанти їх мінімізації або альтернатива, яка може бути реалізована

Ризики для реалізації вибраного підходу не ідентифіковані.

4.10. Послідовність кроків, які планується зробити до кінця наступного року для досягнення мети

№	Кроки	Пояснення, обґрунтування	Відповідальні, включаючи інші державні органи	Терміни (квартал)	Очікуваний результат
1.	Закупівля серверного обладнання для забезпечення функціонування ЄДРДО	Державна власність на серверне обладнання, державний контроль за безпекою реєстру	Національне агентство, Мінфін, Державне казначейство	II квартал	Збільшення можливостей щодо зберігання, оприлюднення великої кількості даних та їх обробки.
2.	Модернізація ІТС "ЄДРДО"	Можливість запустити ідентифікаційний та верифікаційний модулі	Національне агентство, Адміністрація Держспецв'язку	II квартал	Автоматизована оцінка декларацій, подальша їх перевірка засобами ІТС "ЄДРДО"
3.	Отримання автоматизованого доступу до державних реєстрів	Процес перевірки даних буде позбавлений бюрократизації,	Національне агентство, Мін'юст, Мінфін, ДФС, МВС, Мінсоцполітики, Державіаслужба,	I квартал	Проведення належної перевірки даних, внесених до

	та баз даних	відсутність потреби в паперовому оформленні запитів на отримання інформації з державних реєстрів та баз даних, мінімізації людського впливу на результати перевірки	Держгеокадастр, Держсільгоспінспекція, Укртрансбезпека, Адміністрація Держприкордонслужби, Пенсійний фонд України, Фонд державного майна України, НКЦПФР (за згодою), Державна судова адміністрація (за згодою), Моторне (транспортне) страхове бюро (за згодою)		електронних декларацій, зменшення тривалості перевірки
4.	Створення відомчого ЦОД, розміщення серверів	Необхідність впливає з наявності у Національного агентства кількох реєстрів. Окрім ЄДРДО, Національне агентство забезпечуватиме ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	Національне агентство, Адміністрація Держспецзв'язку	IV квартал	Створення єдиного технологічного простору для накопичення, обробки інформації, забезпечення інтеграції з внутрішніми реєстрами, захист інформації

4.11. Ресурси, необхідні для досягнення мети за роками, в тому числі передбачені у проекті Державного бюджету України на 2017 рік, їх додаткова потреба (при необхідності) з відповідним обґрунтуванням, та обсяг коштів на наступні роки

Відповідно до проекту Закону України "Про державний бюджет України на 2017 рік" Національному агентству визначені видатки розвитку на забезпечення функціонування системи електронного декларування в сумі 63200,00 тис. грн., з них: на закупівлю серверного обладнання для забезпечення функціонування ЄДРДО (включаючи програмне забезпечення) – в сумі 26700,00 тис. грн. та на створення ДОЦ – в сумі 36500,00 грн.

Ці кошти забезпечують потреби у реалізації пріоритету на 2017 рік. На 2018 рік плануються кошти для підтримки ІТС "ЄДРДО" у функціональному стані.

4.12. Технічна допомога від донорів

Донор	Станом на сьогодні	2017	2018	2019	2020
ПРООН	Оренда обладнання для розгортання ІТС "ЄДРДО" та послуг з колокейшен програмного забезпечення (місячна вартість 100,00 тис. грн. та 28,0 тис. грн. відповідно)				
ЄС Уряд Данії		Угодою про фінансування проекту "Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні", загальне фінансування антикорупційних ініціатив якої складає 18,6 млн. євро у період з 2017-2020 рік, передбачено надання міжнародної технічної допомоги для удосконалення системи електронного декларування			

4.13. Основні тези для комунікації

Запроваджена система електронного декларування є дієвим інструментом запобігання корупції та виявлення фактів незаконного збагачення.

Підтримання цієї системи є функціональному стані, подальший її розвиток вимагає серйозних державних підходів до її ресурсного забезпечення та вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Важливою складовою роботи реєстру є прямий автоматизований доступ до державних реєстрів та відомчих баз даних.

5. Удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами

5.1. Основні проблеми, які мають бути вирішені у цій сфері

01 січня 2016 року набрав чинності Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії корупції" від 08 жовтня 2015 року № 731-VII, яким Національне агентство наділене повноваженням щодо здійснення незалежного державного контролю за фінансуванням політичних партій.

Проте, як показала практика, на сьогодні система організації державного контролю за фінансуванням політичних партій є недосконалою – неефективна система подання звітності політичними партіями, відсутність відповідного програмного забезпечення та доступу до баз даних та інформаційних систем, необхідних для повного та системного аналізу Звітів політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру та інших інструментів для моніторингу партійних фінансів, не пропорційна система відповідальності політичних партій, її місцевих організацій за порушення встановлених обмежень та заборон, відсутність координації та належного рівня інформаційного обміну між державними органами.

Обов'язок політичних партій подавати Звіти про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру в паперовій формі спричиняє ускладнення процедури аналізу таких звітів та потребує багато часу. Запровадження системи електронного звітування політичними партіями, її місцевими організаціями, які в установленому порядку набули статус юридичної особи щодо майна, доходів, витрат і зобов'язань фінансового характеру усуне цю проблему.

Новий Закон є великим кроком уперед щодо встановлення адміністративних та кримінальних санкцій за порушення політичними партіями встановлених обмежень та заборон. Однак, зазначені санкції є недостатньо ефективними, пропорційними та стримуючими, які спроможні забезпечити культуру звітування політичними партіями. Тому необхідні подальші законодавчі зміни з метою встановлення дієвих санкцій за порушення у сфері фінансування партій та передвиборної агітації.

5.2. Ключові кількісні показники, якими характеризується ситуація

Станом на 24 листопада 2016 року реалізовано вимоги Закону України "Про політичні партії в Україні" щодо надання державного фінансування статутної діяльності політичних партій на суму 167647,625 тис. грн. (фінансування отримали 5 політичних партій).

Так, Національним агентством надано державне фінансування статутної діяльності таких політичних партій:

"Радикальна Партія Олега Ляшка" – 16907,85 тис. грн.;

"НАРОДНИЙ ФРОНТ" – 50272,80 тис. грн.;

"ОБ'ЄДНАННЯ "САМОПОМІЧ" – 44474,90 тис. грн.;

"ПАРТІЯ "БЛОК ПЕТРА ПОРОШЕНКА" – 49543,60 тис. грн.;

"Всеукраїнське об'єднання "БАТЬКІВЩИНА" – 6448,475 тис. грн.

Від політичних партій прийнято 195 Звітів за I квартал 2016 року і 200 Звітів за II квартал 2016 року та здійснено їх аналіз.

На офіційному веб-сайті Національного агентства оприлюднено Звіти політичних партій за I і II квартали 2016 року та висновки за результатами аналізу цих звітів.

Станом на 08 грудня 2016 року Національним агентством від політичних партій прийнято 245 Звітів за III квартал поточного року, які вже оприлюднено на офіційному веб-сайті Національного агентства.

5.3. Мета для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами сприятиме підвищенню фінансової прозорості діяльності політичних партій, обмеження впливу приватного капіталу та посиленню фінансової незалежності партій.

Підвищення рівня політичної обізнаності політичних партій та громадян з питань, пов'язаних з реалізацією законодавства.

5.4. Цільові кількісні показники для досягнення в середньостроковій перспективі та до кінця 2017 року

Цільовий показник	III квартал 2016 року	2017 рік
Кількість політичних партій, що отримали державне фінансування	5	6
Кількість осіб, притягнених до адміністративної відповідальності	0	150
Кількість політичних партій, що подали Звіти про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру	240	350
Сума державного фінансування, отриманих партіями на їх статутну діяльність	148095,9 тис. грн.	442399,4 тис. грн.

5.5. Вплив на цільові аудиторії

Цільова аудиторія	Орієнтовна чисельність	Очікуваний ефект на кінець 2017 року	Очікуваний ефект в середньостроковій перспективі	Одиниці вимірювання
Політичні партії, їх місцеві організації	350 партій та їх місцеві організації (близько 4000)	Обізнаність політичних партій, їх місцевих організацій щодо запровадження змін до Закону України "Про політичні партії в Україні"	Дотримання політичними партіями, їх місцевими організаціями обов'язку подання звітності до Національного агентства та встановлених законом обмежень та заборон щодо їхнього фінансування	Статистика Національного агентства
Суспільство	репрезентативна кількість	Сформовано розуміння заходів державного контролю та їх	Підвищено рівень довіри з боку суспільства до Національного	Вивчення суспільної думки

		впливу	агентства	
Правопорушники	згідно даних Національного агентства за III квартал поточного року не подали звітність 110 партій	Зниження кількості на 5 %	Зниження кількості на 10-20 %	Статистика Національного агентства

5.6. Відповідність пріоритету

Необхідність створення прозорих засад фінансування діяльності політичних партій передбачена Програмою діяльності Кабінету Міністрів України (абзац п'ятий розділу IV Програми).

5.7. Що зроблено в попередній період (2014 – початок 2016 року і за перший рік роботи Уряду)

З метою забезпечення прозорості фінансування політичних партій Національним агентством затверджено всі передбачені Законом України "Про політичні партії в Україні" нормативно-правові акти, у тому числі:

форми заяв до банку чи відділення зв'язку до платіжного документу на здійснення грошового внеску на підтримку політичної партії (рішення від 02 червня 2016 року № 7);

форму звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (рішення від 09 червня 2016 року № 3);

положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру до Національного агентства (рішення від 28 липня 2016 року № 2);

положення про аналіз Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (рішення від 08 вересня 2016 року № 26);

розподіл коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій у 2016 році, між політичними партіями на підтримку виборчих списків яких під час останніх позачергових виборів народних депутатів України 2014 року у єдиному загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі було подано не менше п'яти відсотків дійсних голосів виборців (рішення від 31 серпня 2016 року № 13).

5.8. Суть підходу

Основними завданнями державного контролю за фінансуванням політичних партій є побудова системи, здатної забезпечити прозорість партійних фінансів, посилити фінансову незалежність партій, а також підвищити рівень їх підзвітності перед виборцями.

Досягнути цього можливо шляхом реалізації основних напрямків реформи:

подальше удосконалення законодавства з метою посилення ролі державного контролю;

забезпечення співпраці між усіма учасниками державного контролю за діяльністю політичних партій, державними органами, недержавними організаціями та волонтерами;

ефективна стратегія комунікації з мас-медіа та суспільством.

5.9. Ризики, які існують для реалізації вибраного підходу і варіанти їх мінімізації або альтернатива, яка може бути реалізована

Ризик	Вірогідність настання	Вплив	План реагування	Залишковий ризик
	(Н- низький, С- середній, В - високий)			
Не відбулися зміни до Закону України "Про політичні партії в Україні"	С	В	Прийняття звітності у паперовій формі	Н
Збільшення випадків неподання звітності політичними партіями	С	В	Застосування заходів впливу на політичні партії	Н
Збільшення кількості адміністративних порушень, передбачених статтями 212 ¹⁵ , 212 ²¹ КУпАП	С	В	Проведення роз'яснювальної та інформаційної роботи з політичними партіями	Н

5.10. Послідовність кроків, які планується зробити до кінця наступного року для досягнення мети

№	Кроки	Пояснення, обґрунтування	Відповідальні, включаючи інші державні органи	Терміни (квартал)	Очікуваний результат
1.	Удосконалення законодавчої основи діяльності Національного агентства в частині державного контролю за партійними фінансами	Підготовка та подання Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до Закону України "Про політичні партії в Україні" з метою впровадження електронної системи звітності політичних партій	Національне агентство	III квартал	Схвалення Кабінетом Міністрів України законопроекту та подання його Верховній Раді України дозволить ініціювати питання щодо запровадження електронної системи звітності політичних партій
2.	Підготовка технічного завдання для запровадження електронної системи звітності політичних партій	Технічне завдання, яке готуватиметься спільно з неурядовими організаціями, передбачатиме можливість здійснення в електронній системі звітності політичних партій здійснювати аналіз звітів політичних партій	Національне агентство, Адміністрація Держспецзв'язку, неурядові організації (за згодою)	III квартал	Створення належних умов для практичного впровадження електронного системи звітності політичних партій
3.	Посилення адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язаних з фінансуванням партій і передвиборної агітації	Підготовка та подання Кабінету Міністрів України законопроекту щодо внесення змін до статей 212 ¹⁵ та 212 ²¹ КУпАП з метою підвищення штрафів за порушення політичними партіями встановленого порядку або строків подання звітності та розширення складу правопорушень,	Національне агентство, Мін'юст	IV квартал	Схвалення Кабінетом Міністрів України законопроекту та подання його Верховній Раді України дозволить ініціювати питання щодо посилення адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язаних з

		пов'язаних з фінансуванням партій і передвиборної агітації			фінансуванням партій і передвиборної агітації
--	--	--	--	--	---

5.11. Ресурси, які необхідні для досягнення мети за роками. В тому числі передбачені у проекті державного бюджету України на 2017 рік. Їх додаткова потреба (при необхідності) з відповідним обґрунтуванням, та обсяг коштів на наступні роки.

Обсяг фінансування статутної діяльності політичних партій згідно проекту Закону про Державний бюджет України на 2017 рік становить 442399,4 тис. грн.

5.12. Технічна допомога від донорів (залучена або яку потрібно залучити, вид допомоги і обсяги)

Технічна допомога від донорів не отримувалася. Ведуться перемовини з міжнародними організаціями щодо залучення технічної допомоги від донорів для запровадження електронної системи звітності політичних партій в Україні.

5.13. Основні тези для комунікації по пріоритету

Удосконалення системи державного контролю за партійними фінансами забезпечить:

підвищення ефективності та дієвості системи державного контролю за партійними фінансами;

спрощення подання звітності політичними партіями, їх місцевими організаціями про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

вільний та зручний доступ суспільства до інформації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру політичних партій, їх місцевих організацій.

Голова

Н.М. Корчак